

Fler kvinnor i totalförsvaret

EN STRATEGI FÖR PLIKTVERKETS FORTSATTA ARBETE FÖR FLER KVINNOR I TOTALFÖRSVARET

Sofie Wahlman Engström och Lars Boström

FÖRORD

Om man som vi försöker sammanfatta år av studier inom området kvinnor och lumpen märker man ganska snart att det finns stora variationer i resultaten. En undersökning konstaterar det ena faktumet och en annan undersökning kommer fram till nästan motsatt resultat. De här variationerna kan inte bara förklaras med skillnader i metoder eller att undersökningarna har genomförts vid olika tidpunkter. Förmodligen beror skillnaderna istället på att det handlar om människor. Det är människor – individer – som studeras och som sådana uppträder vi inte alltid på ett sätt som går att förutse. Vi är alla produkter av vår omgivning och påverkas starkt av den situation vi befinner oss i för tillfället.

Trots att projektet fokuserar på kvinnorna i lumpen får vi inte glömma bort att det mesta som framkommer i studierna även kan antas gälla för männen. För mannen – individen – är lumpen en lika ny och ofta skrämmande situation som för kvinnan. Att dela upp människor i kategorierna män och kvinnor och sedan förutsätta att de respektive grupperna är homogena är allt för enkelt. Åter igen: det handlar om individer.

Projektet Fler kvinnor i totalförsvaret startade i början av 2006. Målet för projektet är att få fler tjejer att komma och antagningspröva, bli uttagna och sen också slutföra sin utbildning inom totalförsvaret. Den här rapporten är projektets första konkreta resultat. Nu gäller det för oss i projektet och för alla andra på Pliktverket att ta tillvara den kunskap vi har om kvinnor i lumpen och se till att vi gemensamt uppnår målet – fler kvinnor i totalförsvaret.

Vi vill rikta ett stort och uppriktigt tack till verksledningen, våra kollegor på Pliktverket och till andra som på olika sätt har bidragit med kunskap och resurser till projektet. Tack.

Lars Boström och Sofie Wahlman Engström
Informationsstaben, Pliktverket
September 2006

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	sidan 3
INLEDNING	sidan 4
BAKGRUND	sidan 5
SYFTE	sidan 5
MÅL	sidan 5
HYPOTES	sidan 5
FRÅGESTÄLLNINGAR	sidan 5
METOD	sidan 6
AVGRÄNSNINGAR, ANTAGANDEN OCH FÖRTYDLIGANDEN	sidan 6
RESULTAT	sidan 7
Förutsättningar för kvinnor i Försvarmakten	sidan 7
Målgruppen kvinnor	sidan 10
Informationsinsatser riktade till kvinnor före antagningsprövning	sidan 16
ANALYS, SLUTSATSER OCH DISKUSSION	sidan 20
Analys	sidan 20
Slutsatser	sidan 21
Diskussion	sidan 23
Källor	sidan 26

SAMMANFATTNING

Ett mer jämställt försvar är viktigt slår Försvarsdepartementet fast. Det svenska försvarets yttersta uppgift är att försvara demokratin och då måste försvaret självt präglas av demokratiska värden. Fler kvinnor inom totalförsvaret är också viktigt för att på bästa sätt kunna fullgöra uppgifterna inom det internationella insatsförsvaret och många uppgifter på den internationella arenan löser kvinnor på ett bättre sätt än män.

Pliktverket har av regeringen fått i uppgift att driva ett projekt i syfte att öka antalet kvinnor som anmäler sig till antagningsprövning och därefter väljer att fullgöra värn- eller civilplikt. Projektet ska dessutom syfta till att, i samverkan med Försvarsmakten och andra bemanningsansvariga myndigheter identifiera och utveckla de framgångsfaktorer som ökar kvinnors benägenhet att fullfölja påbörjad grundutbildning med godkända resultat. Den här rapporten är ett led i det arbetet.

I vår studie har vi valt att identifiera de personliga egenskaper och yttre omständigheter som präglar de kvinnor som fullföljer utbildningen. Vi har tagit del av tidigare forskning inom området, data från enkäter genomförda av Pliktverket samt kompletterat med data från en pilotstudie genomförd av Pliktverket under våren 2006.

Vi har identifierat följande faktorer som påverkar kvinnornas förmåga att fullfölja utbildningen.

Personliga egenskaper:

- Fysiskt aktiv, idrottar
- Van vid att umgås med killar
- Social
- Viljestark och självsäker
- God självkänedom
- Kan säga ifrån och är tydlig, står för sin åsikt
- Vill göra något annorlunda, spännande eller kul
- Ser lumpen som en utmaning
- Förmåga att anpassa sig

Yttre omständigheter:

- Föräldrar med eftergymnasial utbildning
- Grundskolebetyg som är högre än genomsnittet
- Går eller har gått en studieförberedande utbildning på gymnasiet
- Höga betyg i praktiska, tekniska och fysiska ämnen

Utifrån vår analys och de slutsatser vi presenterar föreslår vi att arbetet inom projektet fortsätter inom fem delprojekt:

- Information om lumpen
- Medicinska och psykologiska urvalsmetoder
- Utbildning och attityder
- Samverkan med Försvarsmakten
- Forskning

På det sättet tar rapporten ut kursen och lägger grunden för Pliktverkets fortsatta arbete för fler kvinnor i totalförsvaret.

INLEDNING

I politiska sammanhang poängteras allt som oftast vikten av ett mer jämställt försvar. Jämställdhet och mångfald anses enligt flera studier höja kvaliteten inom en verksamhet, oavsett om det gäller internationella insatsstyrkor eller plikttjänstgöring. Försvarsdepartementet anser att mångfaldsfrågor har en särskild betydelse inom försvarssektorn eftersom det här rör sig om principer för folkförankring och demokrati. På www.regeringen.se (juli 2006) kan man läsa att:

”Det svenska försvaret har ytterst i uppgift att skydda vår demokrati och då får det inte råda några tvivel om att försvaret präglas av demokratiska värden.”

Försvarsdepartementet betonar också den avgörande roll Pliktverket har som myndighet när det gäller att öka jämställdheten inom försvaret (www.regeringen.se, juli 2006):

”...myndigheten [Pliktverket] har kontakt med ett mycket stort antal mönstrande ungdomar och i dessa kontakter ska alla känna sig välkomnade och respekterade som individer oaktat kön. I arbetet med att kontinuerligt öka andelen kvinnor som fullgör totalförsvarspåbud har Pliktverket en nyckelroll då myndigheten ofta står för den första informationen och direkta kontakten med de unga tjejer som har möjligheten att göra lumpen eller att bli civilpliktiga.”

Pliktverket har under flera år genom olika satsningar och studier arbetat med att få fler kvinnor intresserade av att antagningspröva och göra lumpen. Och visst har intresset ökat, men inte till en sådan nivå som kan anses tillfredställande. Pliktverket har, tillsammans med Försvarsmakten, fortfarande mycket arbete framför sig innan man har uppnått ett jämställt försvar.

Svårigheten med att få fler kvinnor att antagningspröva och göra lumpen kan bero på flera olika saker: dels på vilket sätt vi informerar målgruppen kvinnor, dels hur Pliktverket bemöter kvinnorna vid antagningsprövningen och dels beroende på urvalsmetoderna. Urvalsmetoderna är i grund och botten framtagna och anpassade för att ta ut män till civil- eller värnplikt.

Just Pliktverkets urvalsmetoder är något som försvarsminister Leni Björklund tar som exempel när hon på regeringens webbplats uttalar sig om Försvarsdepartementets jämställdhetsarbete och ger exempel på områden som kan behöva ses över. Hon skriver:

”...att Pliktverkets fysiska krav på vissa befattning bör mätas med förändrade eller förnyade metoder som tar hänsyn till individen.”

Försvarsministern påpekar också vikten av att identifiera svårigheterna – orsakerna till ojämlikheter – för att målet med ett jämställt försvar ska kunna uppnås. ”När man hittat problemen, har man också möjlighet att åtgärda dem och då har vi kommit ytterligare en bit på väg i jämställdhetsintegreringen.” säger Leni Björklund (www.regeringen.se, juli 2006).

BAKGRUND

För att öka antalet kvinnor som väljer att antagningspröva och sedan fullföljer sin utbildning har Pliktverket i årets regleringsbrev fått i uppdrag att bedriva ett projekt under åren 2006 till 2008.

Ur Pliktverkets regleringsbrev för 2006:

”Totalförsvarets Pliktverk skall under åren 2006-2008 bedriva ett projekt i syfte att öka antalet kvinnor som anmäler sig till antagningsprövning och därefter väljer att fullgöra värn- eller civilplikt. Projektet skall dessutom syfta till att, i samverkan med Försvarmakten och andra bemanningsansvariga myndigheter, identifiera och utveckla de framgångsfaktorer som ökar kvinnors benägenhet att fullfölja påbörjad grundutbildning med godkända resultat.”

Den här rapporten är ett resultat av det uppdraget.

SYFTE

Den studie som vi genomfört under våren 2006 syftar främst till att ge grundläggande kunskap om kvinnor inom Försvarmakten och med den kunskapen som grund kunna ta ut kursen för det framtida arbetet i projektet Fler kvinnor i totalförsvaret.

MÅL

Målet med studien är att kartlägga gruppen unga kvinnor som fullföljer utbildningen samt de yttre omständigheter som påverkar deras förmåga att fullfölja utbildningen.

HYPOTES

Vår hypotes är att det finns en samstämmighet inom gruppen kvinnor som fullföljer utbildningen vad gäller deras personliga egenskaper och de yttre omständigheter som påverkar dem.

FRÅGESTÄLLNINGAR

För att bekräfta vår hypotes har vi ställt upp två frågeställningar:

- Vilka personliga egenskaper har de kvinnor som fullföljer utbildningen?
- Vilka yttre omständigheter påverkar deras förmåga att fullfölja utbildningen?

Med personliga egenskaper menar vi bakomliggande egenskaper hos de kvinnor som fullföljt eller är i slutskedet av sin utbildning. De egenskaper vi ser på är:

- Intresse
- Motiv
- Hälsa
- Personlighet

Med yttre omständigheter menar vi de omständigheter som omger kvinnorna både under utbildningen men också före utbildningen. De yttre omständigheter vi ser på är:

- Utbildningsförhållanden under värnplikten
- Stödande omgivning/trygghetsgivare
- Informationsinsatser riktade till kvinnorna före mönstring
- Familjebakgrund
- Studiebakgrund
- Tillräcklig information och kännedom om möjligheten och villkoren för att göra lumpen

METOD

Vi har främst använt oss av litteraturstudier med inslag av data från den pilotstudie som genomförts av Pliktverket under våren 2006. Pilotstudien genomfördes i form av ett 20-tal djupintervjuer med kvinnor som precis avslutat sin militära utbildning eller som befann sig i slutskedet av utbildningen. Syftet med pilotstudien var att identifiera eventuella faktorer hos kvinnorna som kan antas vara avgörande för att de ska klara värnpliktsutbildningen. I studien intervjuas också ett mindre antal utbildande befäl. Studien kompletterar de tidigare studier som vi tagit del av. Vi har också utgått från kvantitativa och kvalitativa data, bland annat från mönstringsenkäten.

Mönstringsenkäten är ett webbaserat frågeformulär som ett urval av killarna ombeds besvara efter fullföljd mönstring medan samtliga kvinnor ombeds besvara den. Inriktningen på frågorna i enkäten varierar. Under hösten 2005 och del av våren 2006 var inriktningen bemötande medan resterande del av våren 2006 var inriktningen information.

Med utgångspunkt från källmaterialet ska vi besvara frågeställningarna ovan.

Validitet och reliabilitet

Genom att använda oss av källmaterial med god spridning avseende vem som är avsändare/författare/upphovsman och källmaterial med grund både i kvantitativ som kvalitativ forskning har vi försökt uppnå en god validitet och reliabilitet i vår studie.

AVGRÄNSNINGAR, ANTAGANDEN OCH FÖRTYDLIGANDEN

Begreppet totalförsvaret omfattar både det militära och det civila försvaret. Den militära delen av totalförsvaret representeras av Försvarsmakten och den civila delen av Svenska Kraftnät. I den här rapporten har endast resultat av studier från den militära delen av totalförsvaret använts som underlag. Anledningen till det är bland annat att det inte finns någon forskning som riktat in sig på kvinnor i det civila försvaret och att de kvinnor som gör eller har gjort civilplikt är i jämförelse få.

I rapporten antar vi att det som gäller för kvinnor som gör lumpen i det militära försvaret också gäller för kvinnor i det civila försvaret. Då avser vi i första hand personliga egenskaper och yttre omständigheter.

Kvinnornas motvarighet till männens mönstring är antagningsprövning. I praktiken är det ingen skillnad, förutom att männen mönstrar av plikt och kvinnorna anmäler sig frivilligt. I rapporten använder vi omväxlande ordet antagningsprövning och ordet mönstring i syfte att beskriva det som händer vid uttagningen till civil- respektive värnpliktsutbildningen.

När vi pratar om information till kvinnor ser vi på den information som Pliktverket ligger bakom direkt eller indirekt inom samarbetsprojektet Lumpen. kvinnorna kan också få information via Försvarsmakten i olika former.

RESULTAT

Förutsättningar för kvinnor i Försvarmakten

I det här avsnittet ser vi på förutsättningen för kvinnor inom Försvarmakten – under vilka villkor tjänstgör egentligen kvinnor? Behovet av kvinnor inom Försvarmakten har alltid funnits men gör det möjligen än mer i dag i och med det internationella insatsförsvaret. Vi ser på FN:s resolution 1325 och beskriver vad resolutionen slår fast om kvinnlig personal i fredsbevarande insatser.

Att vara kvinna i Försvarmakten

Försvarmakten har under lång tid arbetat för att antalet kvinnor inom Försvarmakten ska öka. Den rekryteringsbas Försvarmakten har att förfoga över är, när det gäller de militära befattningarna, de värnpliktiga. Lagen om totalförsvarsplikt (1994:1809) tryggar försörjningen av manlig kompetens. De män som efter mönstring blir inskrivna till en befattning är skyldiga att infinna sig till tjänstgöring. Den kvinnliga kompetensförsörjningen sker genom frivillighet. Alla svenska kvinnor mellan 18 och 24 år kan ansöka om att få antagningspröva och göra lumpen. De kvinnor som i nuläget kan komma ifråga för en utbildning inom totalförsvaret är alla födda under 80-talet.

Det kan ses som ett misslyckande att inte ta tillvara de bäst lämpade, oavsett kön, när det kommer till att bemanna landets försvar. Att bara använda sig av hälften av landets kompetens är något Försvarmakten inte har råd med. I rapporten Alla Lika olika från Näringsdepartementet slår man fast att (Alla lika olika - Mångfald i arbetslivet, Näringsdepartementet, Ds 2000:69):

”Forskning inom social psykologi och företagsekonomi ger ett klart empiriskt stöd för att brett sammansatta arbetsorganisationer av personer med olika bakgrunder och erfarenheter i de flesta situationer är mer kreativa och nydanande än homogena organisationer.”

Ytterligare en aspekt som lyfts fram i Näringsdepartementets rapport är att företag och organisationer vinner mer acceptans i samhället och agerar bättre tillsammans med sin omgivning om deras anställda speglar befolkningen i övrigt.

Jämställdhetsarbetet inom Försvarmakten är prioriterad verksamhet men det arbete som har lagts ned har inte gett tillräckligt resultat. I Sverige har Försvarmakten varit öppen för kvinnor i mer än 20 år. Ändå utgjorde kvinnor bara 2 procent av den totala andelen officerare i Försvarmakten 2002 (Ivarsson, 2002). Andelen kvinnor har ökat under senare år, till 4,4 procent 2005. Försvarmakten konstaterar själva att rekryteringsmålet för 2007, 5,99 procent kvinnliga yrkesofficerare, kommer vara svårt att nå upp till. Under 2005 var avgången 3 procent av det totala antalet kvinnliga officerare. Samtidigt var andelen kvinnor bland de nyrekryterade officerarna 7,4 procent under 2005. Anledningen som anges till problemet med att nå upp till de uppsatta målen är främst nedskärningarna inom Försvarmakten (Försvarmaktens personalredovisning, 2005).

Rekryteringsbasen för kvinnliga yrkesofficerare återfinns, som vi konstaterat, bland de värnpliktiga. Under 2005 utgjorde de kvinnliga värnpliktiga 432 personer eller cirka 4,7 procent av det totala antalet värnpliktiga (Försvarmaktens årsredovisning, 2005). Avgångarna bland värnpliktiga såg samtidigt ut på följande sätt: 13,4 procent av kvinnorna och 12,6 procent av männen avbröt sin utbildning (Försvarmaktens årsredovisning, 2005).

I studien ”Kvinna som man är” framkommer en symptombild till Försvarmaktens problem med att ta emot kvinnor. Problemet ligger i att man inte tydligt nog uttryckt varför det är önskvärt att rekrytera kvinnliga officerare (Blomgren/Lind, 1997).

Det är bristen på en klart uttryckt vilja från Försvarmaktens ledning som lämnar ett vakuum längre ned i organisationen. Detta i sin tur lämnar stort utrymme för att kvinnliga officerare kommer att bemötas utifrån de manliga officerarnas privata attityder i könsfrågan, skriver Blomgren/Lind. (Blomgren/Lind 1997).

I rapporten *Diskurser kring kvinnor i uniform* ser Ivarsson på militära mäns attityder till kvinnor som värnpliktiga och officerare. Studien pekar på en välvillig men stereotyp attityd till kvinnor som värnpliktiga och officerare. I stort sett alla män var positiva till att öka andelen kvinnor i det militära systemet samtidigt som få män var för förändringar av organisationen eller rekryterings-systemet. Ivarsson pekar på en ambivalens och motsägelsefull hållning hos de intervjuade. I studien framkommer att kvinnor exempelvis betraktas som tillhörande en grupp vars förmågor och egenskaper är motsatta eller komplementära i förhållande till männens. Det blir problematiskt, skriver Ivarsson, när kvinnorna förväntas finnas i organisationen utifrån männens villkor men samtidigt bidra med sin kvinnlighet. Kvinnliga officerare ses också som ett konkurrenshot, särskilt på förbandsnivå, vilket bidrar till den negativa attityden till kvinnliga officerare (Ivarsson, 2002).

Varför avbryter kvinnor utbildningen?

I Pliktverkets informationssystem, där Försvarsmakten registrerar orsaker till avgångar, framkommer för 2006 att i de allra flera fall är hälsan avgångsorsaken bland de kvinnor som avbrutit utbildningen. Psykiska eller psykosociala skäl anges av närmare 44 procent och ungefär 27 procent anger problem med muskler, leder, skelett eller annan skada som avgångsorsak (Pliktverkets informationssystem, 2006).

Pliktverket genomförde en enkätstudie 2004 för att mer i detalj ringa in orsakerna till avgångarna bland kvinnorna under 2003. Resultatet av studien visar på en mer sammansatt bild. Det är ofta en rad samverkande faktorer som utgör avgångsorsaken. För värnpliktiga är medicinsk skada följt av bristande fysik och psykisk påfrestning de orsaker som nämns. För befälen ser rangordningen anorlunda ut; medicinsk skada, fysisk påfrestning och på tredje plats dålig behandling från befälens sida anges. Sexuella trakasserier hade en liten del i orsaken till avgångarna för båda grupperna. Sista plats för officerare och delad sista plats för värnpliktiga (Bjelanovic, 2004).

Avgångarna ökade under 2004. Från 12,8 procent under 2003 till 15,7 procent under 2004. Pliktverket genomförde under 2005 en enkätstudie för att se på varför avgångarna ökade. Resultatet av 2005 års enkätstudie bekräftar bilden av att det är flera olika skäl som ligger bakom avgångarna. Hälften av dem som besvarat enkäten (34 personer) angav mer än ett skäl till att de avbrutit utbildningen. Psykiska och psykosociala skäl ökade. Sociala skäl var en orsak men också de nya svarsalternativen "Nedlåtande attityd mot kvinnor" och "Trivdes inte med befälen" (Pliktverket, 2005).

Även om sexuella trakasserier inte är en av de främsta orsakerna till avbruten utbildning eller till att kvinnor lämnar officersyrket betyder inte det att problemet är litet. Andelen sexuella trakasserier inom Försvarsmakten har för officerare sjunkit på senare år medan antalet är oförändrat för de värnpliktiga. 2005 utsattes 36 procent (47 procent 2002) av officerarna och 36 procent (36 procent 2002) av de värnpliktiga för sexuella trakasserier (Delrapport avseende 2005 års FM undersökning avseende sexuella trakasserier, 2005).

Anders W Berggren skriver i sin avhandling (Berggren, 2002):

"...the real challenge for the Armed Forces is to deconstruct the parts of femininity in the Armed Forces as periphery sex objects and reconstruct it with a meaning of a genuine contributor."

Berggren berör också problemet med den bild som media målar upp och som sprids i samhället. Han skriver:

"...as these pictures of what it means to be a woman in the Armed Forces is projected out in society via media, this may partially explain the problem of the Swedish Armed Forces to recruit women."

Behovet av kvinnor ökar

Det internationella insatsförsvaret behöver fler kvinnor. Många uppgifter som Försvarsmakten ställs inför internationellt löser kvinnor på ett bättre sätt än deras manliga kollegor. Det visar flera undersökningar. Studier från Bosnien, Kambodja, El Salvador, Namibia och Sydafrika visar att (Red. Olsson m.fl., 2001):

- Kvinnor i lokalbefolkningen hellre anförtror sig åt kvinnlig personal.
- Kvinnliga förhandlare förstår och artikulerar implikationer av fredsprocesser för kvinnor bättre än manliga förhandlare.
- Fredsbefrämjande insatser med en hög andel kvinnor, som den i Namibia (40 procent kvinnor) och Sydafrika (50 procent kvinnor) har haft större framgångar än de med få eller inga kvinnor.
- Om den fredsbefrämjande insatsen har minst 30 procent kvinnor då ansluter sig kvinnor ur lokalbefolkningen snabbare och i större utsträckning till fredskommittéer.

Ett vanligt problem med militär personal i fredsbevarande insatser är att de ofta inte har rätt utbildning för att genomföra uppdraget. Utbildningen till soldat lyfter fram karaktäristika som våld och aggression. Om soldater utbildade för strid sätts in i insatser där uppdraget är att bevara fred kan det få oönskade konsekvenser (Red. Olsson m.fl., 2001).

Förespråkare för könsintegrering menar att aggressivitet och krigsduglighet är socialt inlärd förmågor, inte medfödda. Det skulle därför, om önskvärt, vara möjligt att träna kvinnor för krigsrollen (Ivarsson, 2004). Det innebär också att kvinnor, utifrån det resonemanget, är särskilt lämpade för att ingå i fredsbefrämjande operationer eftersom de socialiserats i mindre aggressiva och våldsamma miljöer. Framtida Försvarsmakter kommer därför att efterfråga fler kvinnor, just för att de är kvinnor (DeGroot, 2001).

FN:s resolution 1325

FN:s resolution 1325 betonar behovet av fler kvinnor i fredsbevarande insatser. Enligt resolutionen har kvinnor en viktig roll i (FN resolution 1325, 2000):

- konfliktförebyggande åtgärder
- konfliktlösning
- fredsuppbyggande verksamhet

Resolutionen slår också fast att det är ytterst viktigt att införliva jämställdhetsperspektivet i alla fredsbevarande insatser.

Inom EU har man slagit fast en handlingsplan för införlivande av resolution 1325 i European Security and Defence Policy (ESDP). I rekommendationen från EU till ESDP framgår bland annat att man ska (Recommendations for an action plan on the implementation of the UNSCR 1325 in ESDP, 2005):

- *Ensuring the coordination of gender related aspects between the EU's humanitarian development and crisis management activities.*
- *Expanding the role of women in ESDP operations.*
- *Encouraging Member States to include gender aspects in all predeployment mission training, in particular but not limited to senior management, as well as in any induction or in-mission training.*

Utifrån vad vi redovisat i texten ovan är det tydligt att antalet kvinnor inom Försvarsmakten behöver öka även mot bakgrund av Försvarsmaktens ökade internationalisering. Frågan är bara hur det ska ske?

Målgruppen kvinnor

För att få en korrekt och användbar bild av den målgrupp Pliktverket vänder sig till är det viktigt att ha kunskap om dels ungdomar i rätt åldersgrupp, det vill säga ungdomar födda på 80-talet, och dels om de kvinnor som visat intresse och tagit steget till att komma och antagningspröva. Pliktverket behöver också kunskap om gruppen kvinnor som sedan blivit uttagna och slutligen fullföljt sin utbildning. Syftet med att lära känna sin målgrupp är givetvis att kunna utforma rutiner samt informationsinsatser och andra typer av aktiviteter så att Pliktverket bäst tillvaratar målgruppens intressen.

Generation I, MeWe-generationen – 80-talisterna har många namn

Ungdomsbarometern kallar 80-talisterna för Generation I, där I:et står för Individuella, Internationella, Informerade och Informella.

Individuella i den mening att 80-talisterna förutsätts sätta ihop sina liv på det sätt som de själva anser vara bäst. De är medvetna om att ingen annan kommer att fatta deras beslut eller ta ansvar för dem.

Internationella genom att vi idag lever i en allt mindre värld. Omvärlden har på flera påtagliga sätt kommit mycket närmre. Tonårskulturen är global.

80-talisterna är också *informerade* på ett helt annat sätt än tidigare generationer. Den formella kunskapsnivån har aldrig tidigare varit högre. Nästan alla tar studenten och många väljer att läsa vidare på högskola eller universitet inom ett par år efter studenten. Att all typ av information ska finnas tillgänglig tar de för givet. Det här är en grupp med både kunskap och koll.

Dagens unga har ett *informellt* tilltal och relaterar till ett samhälle där det finns direktkontakt mellan dem själva och nästan alla instanser i samhället. Att kunna mejla direkt till statsministern är en självklarhet. De lever med vetskapen att respekt inte följer automatiskt med ett ämbete utan att respekt är något man förtjänar. ”Och den man respekterar, den lyssnar man på.” (Ungdomsbarometern, 2004)

Dagens ungdomar är mindre rädda för att ta ansvar än tidigare generationer. 80-talisterna betraktas i många fall som kollektiva egoister. Kairos Future benämner 80-talisterna som ”the MeWe-generation”. De är egoister som tror på kollektiva lösningar, där kollektivet utgörs av den närmaste kretsen: familjen, vännerna och det sociala nätverket.

När ungdomarna själva rangordnar det som är viktigast i livet hamnar vänner, familjen, pengar och nöjen i topp. Långt ner på listan hamnar politik och ideellt arbete.

80-talisterna anser att arbete är ett av flera tidsfördriv i livet. Det viktigaste i livet är att ha kul. Jobb och utbildningen ses inte som plikter, snarare som verktyg för att öka sina chanser i livet (Kiefer, 2006).

Ungdomarnas syn på livet och sin omgivning kan i många fall beskrivas som paradoxal: jämställdhet mellan könen är något självklart samtidigt som de gillar artister som i låttexter uttrycker förakt mot kvinnor (Ungdomsbarometern, 2004).

I de undersökningar som exempelvis Ungdomsbarometern och Kairos Future presenterar kan man lätt få intrycket av att 80-talisterna är en homogen grupp. Så är självklart inte fallet. Även bland ungdomar som är födda på 80-talet finns det stora skillnader. Ungdomsbarometern delar in målgruppen i olika livsstilsgrupper. Grupperna är resultatet av en segmenteringsmodell som påvisar värderingsmönster och väsentliga skillnader mellan ungdomar. De sju livsstilsgrupperna har namngetts för att beskriva egenskaperna hos de ungdomar som ingår i respektive grupp:

- Engagerade Emil – ”En ideologisk men ändå sportig elitist”
Nyckelord: Politik, studentliv, beständighet
- Alternativa Alice – ”Vill absolut inte bli en Svensson”
Nyckelord: Icke-mainstream, humanist, integritet
- Ambitiösa Anna – ”Ställer höga krav på sig själv”
Nyckelord: Målmedveten, luthersk, äventyrlig
- Sporige Stefan - ”Lever, äter och andas sport”
Nyckelord: Tävlingsinriktad, cool, statusdriven
- Teknik-Tomas – ”Tycker att det är bra som det är”
Nyckelord: Dataspel, praktiska yrken, förnöjd
- Sociala Sara – ”Har totalkoll på kändisar och mode”
Nyckelord: Utseende, skvaller, vänner
- Mainstream-Micke – ”Popsnöre med otydliga åsikter”
Nyckelord: USA-koll, uppdaterad, familjekär

När det gäller intresset för värn- eller civilplikt utmärker sig Sportige Stefan som den grupp ungdomar som är mest positiv (Resurs, nr 1 april 2006).

Vilka kvinnor antagningsprövar, blir uttagna och fullföljer sin utbildning?

I flera studier från Försvarshögskolan och Pliktverket har man undersökt vilka faktorer – personliga egenskaper och yttre omständigheter – som kan ha inverkan vid antagningsprövningen, både på resultatet och på det faktum att vissa kvinnor ansöker om att få antagningspröva och andra inte. I studierna har man också undersökt om det finns faktorer som påverkar om kvinnorna fullföljer eller avbryter sin utbildning.

Personliga egenskaper

I den pilotstudie som genomförts under våren 2006 inom ramen för projektet Fler kvinnor i totalförsvaret har faktorer som intresse, hälsa, personlighet och motiv undersökts bland kvinnor som var i slutskedet av sin utbildning eller nyligen avslutat utbildningen. Pilotstudien kom bland annat fram till att:

- Alla kvinnorna hade ägnat sig åt fysiska aktiviteter under sin uppväxt. Så gott som alla hade utövat olika boll- och lagsporter eller hästidrott.
- Flera av de intervjuade kvinnorna uppger att de helst har lekt eller umgåtts med killar under sin uppväxt. Några beskrev till och med sig själva som pojkflickor.

Studien visar också att en viktig egenskap för att klara utbildningen är att kvinnorna är sociala, det vill säga har en förmåga att skapa relationer. Det är i första hand viljestarka och självsäkra kvinnor och kvinnor med god självkänedom som klarar lumpen. Kvinnorna i studien accepterar den manliga kulturen inom försvaret utan att göra avkall på sin egen identitet (Nyqvist-Björk, 2006). Det här bekräftar vad man bland annat kom fram till i studien som genomfördes av Atterling m.fl. (2002). Där menar man också att ett framgångsrikt förhållningssätt är att kunna säga ifrån, vara tydlig och stå för sin åsikt. Då möts man med respekt.

Yttre omständigheter

I en undersökning genomförd av Försvarshögskolan jämförs gruppen kvinnor som mönstrat år 1995-2001 med de cirka 99 % av den kvinnliga populationen som inte mönstrat. Av studien framkom bland annat att de kvinnor som mönstrat:

- i större utsträckning har föräldrar med eftergymnasial utbildning
- har grundskolebetyg som är högre än genomsnittet
- har ofta gått en linje eller ett program på gymnasiet som ger allmän behörighet för högskolestudier.
- har höga betyg i ämnen som speglar praktiska, tekniska och fysiska teman, framförallt i gymnastik/idrott.

Studien visar också att kvinnor med fäder som har yrkesofficersutbildning är mer intresserade av att göra lumpen än kvinnor i allmänhet (Carlstedt, 2003).

Pliktverkets pilotstudie bekräftar det som Försvarshögskolan kom fram till. I den studien visade det sig också att mer än hälften av kvinnorna hade matte som sämsta skolämne (Nyqvist-Björk, 2006).

Skillnader och likheter mellan de kvinnor som avbryter och de som fullföljer

Tre studier har genomförts i Pliktverkets regi där man har undersökt orsakerna till avgångar och försökt identifiera faktorer som gör att kvinnorna fullföljer. Den första studien genomfördes 2002 av Atterling m.fl. Den uppföljande studien genomfördes av Bjelanovic år 2004. Den tredje studien, pilotstudien som tidigare nämnts, genomfördes inom ramen för projektet Fler kvinnor i totalförsvaret och kompletterar de tidigare studierna.

Att få fler kvinnor att antagningspröva och bli uttagna är inget självändamål i sig. Det är först när de som Pliktverket placerar också slutför sin utbildning som man kan tala om framgång när det gäller rekryteringen av kvinnor till försvaret.

I den studie Atterling m.fl. (2001) genomförd har en grupp kvinnor som avbrutit sin utbildning jämförts med en grupp som har fullföljt. Studien visar att gruppen som fullföljt och gruppen som avbrutit är mer lika varandra än olika, både när det gäller personliga egenskaper och yttre omständigheter. Studien har delat upp undersökningsgruppen i meniga och befäl.

Personliga egenskaper

Avgångsgruppen och fullföljandegruppen, både bland meniga och befäl, har:

- likartad bakgrund när det gäller exempelvis familjeförhållanden, studieval och arbetslivserfarenhet
- likartade erfarenheter av olika fritidsaktiviteter
- ungefär samma motiv att göra värnplikten

Skillnaderna mellan de båda grupperna yttrar sig i betygen, där meniggruppen som avbrutit hade ett lägre medelslutbetyg från grundskolan än den meniggrupp som fullföljde. Färre befälselever som avgick var uppväxta tillsammans med en eller flera bröder i jämförelse med de befälselever som fullföljde sin utbildning (Atterling m.fl., 2001).

Personliga egenskaper

När det gäller de personliga egenskaperna och främst motiven till att göra lumpen uppger en stor andel av avgångsgruppen att de hade ambition att söka vidare till något uniformsyrke. De som i sin tur fullföljde utbildningen hade oftare motiv att göra något annorlunda, spännande eller kul eller såg lumpen som en utmaning (Bjelanovic, 2004).

I pilotstudien visade det sig att motiven till att göra lumpen varierar en hel del mellan de intervjuade. Ett flertal ser lumpen som en merit och ser gärna en framtid i uniform, exempelvis som polis. Även om flera länge har funderat på att göra lumpen och tidigt bestämt sig är det också ett antal

som mer eller mindre bestämde sig vid antagningsprövningen. Anledningen till att de ens ansökte om att få antagningspröva var mer av en slump, exempelvis att killarna i klassen skulle mönstra. Några såg också mönstringen som en kul grej eller en utmaning och ville testa. Det som visade sig vara det vanligaste motivet till att vilja göra lumpen var enligt studien att kvinnorna ville göra något annorlunda (Nyqvist-Björk, 2006).

Yttre omständigheter

När det gäller övriga faktorer som kan påverka kvinnorna före och under utbildningen finns det både likheter och skillnader. Likheterna består bland annat i att kvinnorna har upplevt omställningen från civil till värnpliktig lika lätt eller svår. Kvinnorna har även haft likartade upplevelser under tjänstgöringstiden.

När det gäller skillnader mellan avgångsgruppen och fullföljandegruppen pekar studien bland annat på att avgångsgruppen bland de meniga hade ett lägre resultat på inskrivningsprovet. Inskrivningsförrättaren hade också gjort fler kravunderskridanden än för gruppen meniga som fullföljde. När det gäller gruppen befäl som avbröt hade de vid antagningsprövningen ett lägre resultat på det fysiska arbetsprovet än befälsgruppen som fullföljde.

Studien visade att 70 % av de tillfrågade hade angett medicinska skador som officiell anledning till att de avbrutit sin utbildning. Studien drar slutsatsen att den viktigaste prognosfaktorn för att utbildningen ska fullföljas är att hålla sig skadefri (Atterling m.fl., 2001).

Även i den uppföljande studien av Bjelanovic (2004) är skada eller sjukdom den främsta anledningen till att kvinnorna inte fullföljer sin utbildning. Psykosociala skäl uppges i undersökningen vara den näst vanligaste avgångsorsaken (Bjelanovic, 2004). Pilotstudien bekräftar det faktum att kvinnorna lyckas hålla sig skadefria är en faktor som starkt påverkar om den påbörjade utbildningen också kommer att avslutas. (Nyqvist-Björk, 2006)

Det är främst de yttre faktorerna som har visat sig påverka om en kvinna fullföljer eller avbryter sin utbildning. Stöd från familjen och eventuella pojkvänner eller flickvänner anses vara viktigt, främst när det gäller befälen. De kvinnliga befäl som avbröt utbildningen uppgav att de fått i genomsnitt mindre stöd från föräldrar och partners. Många bland dem som avbröt uppger också att de tror att riktade insatser skulle ha gjort att de fullföljt sin utbildning. Två tredjedelar av dem som avbröt trodde att de kunde ha stannat kvar om de hade fått hjälp, främst av stödkaraktär.

I studien visade det sig också att kvinnor som vid inryckningen hade ett fast förhållande i högre grad avgick (Bjelanovic, 2004).

Varför klarar vissa kvinnor lumpen och andra inte, enligt kvinnorna själva?

I pilotstudien ställde vi frågan: ”Varför har just du klarat lumpen?”. En stor majoritet av de intervjuade kvinnorna menar att vilja och envishet är en förutsättning – man måste hålla ut och får inte ge upp. Det är också viktigt att vara social och att vilja och kunna anpassa sig till den situation man befinner sig i, menar många av de intervjuade. Kvinnorna tror också att man behöver vara en stark person och att det underlättar om man är smart och har god självinsikt. I intervjuerna nämns också egenskaper som att vara flexibel, tålig och empatisk. En trygg uppväxt menar någon av de intervjuade är en bra förutsättning.

Kvinnorna i pilotstudien har varit fullt medvetna om att de tillhör en minoritet i militära sammanhang. Några säger att de inte direkt har märkt av det i vardagen, men de allra flesta har upplevt att de tillhör en minoritet i många olika sammanhang. Flera av de intervjuade kvinnorna tar upp matsalen som ett ställe och en situation när de känner sig särskilt utpekade, där de syns tydligt.

*”När man jobbar, när man tar på sig uniformen,
då går det inte att vara kvinnlig mer än möjligen i sinnet”*

Kvinna i pilotstudien

Trots att kvinnorna tvingas anpassa sig en del, främst när de är i tjänst, hävdar de bestämt att man fortfarande är kvinna, trots allt (Nygqvist-Björk, 2006).

Just förmågan att anpassa sig, i det här fallet att anpassa sig till en manlig miljö, är en egenskap som lyfts fram i en tidigare studie som en viktig anledning till framgång (Atterling m.fl., 2001). Författarna menar att ”det kostar på att inte passa in” och att ”stress, fysisk ohälsa, emotionella problem och andra problem” kan härledas till bristen på anpassning.

Att vara kvinna i en mansdominerad miljö kan också innebära andra typer av problem kring den kvinnliga identiteten. I en studie (Atterling m.fl., 2001) tar man upp problematiken med sambandet kön och sexualitet. ”...i en miljö där kön och sex är sammanflätade kommer närvaron av kvinnor i en maskulin värld att orsaka svårigheter.” I studien menar man att kvinnorna kommer att möta en del motsägelser kring de förväntningar som finns på det kön man tillhör. ”Å ena sidan bör de vara feminina därför att de är kvinnor och å andra sidan bör de vara maskulina för att uppfylla en roll som definieras av män.” För att undvika framför allt ryktesspridning och mobbning uppmanar flera kvinnor i studien till att inte inleda förhållanden med sina manliga kollegor (Atterling m.fl., 2001).

Vilka kvinnor klarar lumpen, enligt befälen?

I samband med intervjuerna av kvinnorna i pilotstudien intervjuades även ett antal utbildande befäl. Frågorna till befälen handlade bland annat om bemötandet av kvinnorna på förbanden, vad det innebär att ha en eller flera kvinnor i plutonen och vad de tror gör att vissa kvinnor klarar av lumpen och andra väljer – eller tvingas – att avbryta.

Befälen menar att det oftast inte behövs några speciella förberedelser för att ta emot kvinnor till förbanden. Förbanden försöker tillgodose deras behov av rätt och anpassad utrustning så gott det går.

Det har inte varit något speciellt problem med tjejerna. De har inte utmärkt sig eller orsakat något problem.

Officer med 6 års erfarenhet av att utbilda kvinnor

Befälen menar att det inte ska göras någon större skillnad på hur man tar ut och bemöter kvinnor och män. De värnpliktiga ska tas ut efter lämplighet, inte efter kön, menar man. Att göra lumpen är lika jobbigt för en man.

Några av de intervjuade befälen menar att kvinnorna vet för lite när de kommer, att de är dåligt förberedda. Det behövs bättre information, tycker befälen.

Enligt befälen krävs det kvinnor med lite ”djävlar anamma”. Det måste vara kvinnor med en stark vilja. Det är de som blir kvar, menar flera av befälen. Samtidigt som kvinnorna måste vara beredda på att ta för sig får de heller inte bli för dominanta, utan ska klara att hålla en låg profil när det behövs (Nygqvist-Björk, 2006).

”Försvarsmakten är inte förberedd för tjejer, det gäller allt från fyskrav till utbildning. Försvarsmakten är skapad av män för män. Vill man få in fler tjejer måste man förändra kraven och utbildningen. Man måste implementera rätt värderingar hos de anställda. Befattningsbeskrivningarna måste förändras så att de stämmer överens med verkligheten. Utrustningen måste ändras och bli lättare. Det har hänt mycket de sista tio åren, men ännu är det inte bra.”

Officer med 17 år i Försvarsmakten

Förberedelser inför antagningsprövning och lumpen

I pilotstudien uppger hälften att de aktivt har sökt information om antagningsprövning och lumpen. Den andra hälften har mer passivt mottagit information på olika sätt. De vanligaste informa-

tionskällorna är kompisar och andra i det sociala nätverket samt Internet.

Tiden mellan antagningsprövningen och inryckningen har de flesta av kvinnorna använt för olika typer av förberedelser – allt från att träna till att besöka förbandet under en besökshelg, prata med kompisar och leta information på Internet.

Vad tycker de intervjuade kvinnorna att Pliktverket ska tänka på i anslutning till antagningsprövningen? De flesta har synpunkter på informationen som lämnas. Kvinnorna saknar information om hur det är att vara kvinna och göra lumpen. En allmän önskan bland dem som tagits ut till grundutbildning är att de vill ha mer information om befattningarna.

Hur upplever kvinnorna antagningsprövningen?

Tjejmönstring, det vill säga särskilda mönstringstillfällen bara för kvinnor, har vid ett flertal tillfällen förespråkats av Försvarmakten (Weibull, 2001 & 2005). Möjligheten till riktad information ses som en stor fördel med den typen av mönstring: att få chans att prata med en kvinna som har gjort lumpen och att kunna ställa frågor som man kanske annars inte kommer att få svar på. Ett argument mot tjejmönstring, som har framförts av såväl kvinnorna själva som Pliktverket, är att det ger en felaktig bild av hur det är ute på förbanden. Vid en vanlig – blandad – mönstring får man som kvinna en första insikt kring hur det kan vara att vara ensam kvinna i en stor grupp av män (Weibull, 2001).

I två undersökningar har Förvarshögskolan tittat närmare på tjejmönstring och de kvantitativa respektive kvalitativa vinsterna med mönstringsformen. I den första studien, ”Tjejmönstring – Lyckad rekrytering eller lockad rekryt” (Weibull, 2001), konstaterar författaren att de kvinnor som kommer till mönstringen är mycket motiverade. I studien konstateras också att de motiv som de mönstrande kvinnorna räknar upp bedöms som seriösa. Studien genomfördes med syfte att ur ett genusperspektiv granska tillvägagångssättet och inställningar till tjejmönstring. I studien har man studerat mönstringsformen ur flera perspektiv: dels har Pliktverkets personal fått tycka till och dels har de mönstrande kvinnorna fått redogöra för sina upplevelser.

Mötet med psykologen

Flertalet av de kvinnor som deltog i studien uppgav att det var samtalet med psykologen som man hade varit mest nervös inför. För många var det en helt ny upplevelse. De flesta upplevde dock att samtalet kändes bra. Ganska många hade trots det en känsla av att psykologen inte riktigt lyssnade på vad de sa (Weibull, 2001).

I ”Kvinnan på väg in i ledet” (Weibull, 2005) har man jämfört en grupp som genomfört tjejmönstring med en grupp som mönstrat tillsammans med killar. Även i den undersökningen riktas en del kritik mot Pliktverkets psykologer. Av de yrkesgrupper som kvinnorna träffar på under antagningsprövningen är det mötet med psykologen som upplevs mest negativt. Ett antal kvinnor i undersökningen menade att psykologen på olika sätt ifrågasatt deras personliga lämplighet och upplevdes vara allmänt negativa till kvinnor i Försvarmakten.

I studien konstaterar man också, till psykologernas försvar, att de negativa upplevelserna troligen har att göra med samtalets natur: att man på kort tid ska diskutera djupt personliga saker. De här diskussionerna ska i sin tur mynna ut i en värdering (Weibull, 2005).

Mötet med inskrivningsförrättaren

Mötet med inskrivningsförrättaren upplevs som övervägande mycket positivt av så gott som alla kvinnorna. Kvinnorna framhöll den goda stämningen och att inskrivningsförrättaren hade varit entusiastisk, peppat och skämtat (Weibull, 2001).

I studien menar man sammanfattningsvis att vissa kvinnor upplever att personalen vid Pliktverket

särbehandlar dem vid mönstringen och i vissa fall till och med försöker få dem att ompröva sitt val. Några kvinnors tolkning av det här förhållandet är att personalen till och med ifrågasätter lämpligheten för kvinnor att verka i Försvarsmakten (Weibull, 2001).

Pliktverket genomför kontinuerligt enkätundersökningar inom olika områden bland dem som mönstrar och antagningsprövar. I en undersökning genomförd hösten 2005 fick alla besvara ett antal frågor om bemötandet från Pliktverkets personal i samband med mönstringen. De mönstrande ger överlag Pliktverkets personal ett gott betyg. Majoriteten upplever bemötandet från både psykologer, inskrivningsförrättare och medicinspersonalen som positivt eller mycket positivt. I enkätstudien har kvinnorna en liten tendens att vara mer negativa till bemötandet från personalen än männen. Sämst erfarenheter har kvinnorna av sitt möte med psykologen. 8 % upplever bemötandet som negativt eller mycket negativt (Pliktverkets mönstringsenkät, hösten 2005).

Flera av kvinnorna i pilotstudien påpekar vikten av att rätt kvinnor tas ut. De som tas ut ska ha den rätta viljan och man ska inte göra kravunderskridanden, menar flera av de intervjuade. Att få in kvinnor som inte fullföljer den utbildning som de har tagits ut till bidrar till att skapa en negativ syn på kvinnor i försvaret. Någon menar till och med att Pliktverket är allt för angelägna om att få in kvinnor i försvaret (Nyqvist-Björk, 2006).

Informationsinsatser riktade till kvinnor före antagningsprövning

Pliktverket genomför olika informationsinsatser riktade till kvinnor före antagningsprövningen. Själva och i samarbete med andra myndigheter (Lumpenprojektet). I följande avsnitt redovisar vi den information som når ut till kvinnorna från Pliktverket. Tjejträffar (mer permanenta och av försökskaraktär), skolinformatörer, trycksaker, webb samt mässor och event.

Informationsaktiviteter riktade till kvinnor

Pliktverkets regionkontor i Kristianstad – ”Tjejkvällar”

Vid regionkontoret i Kristianstad (RKK) genomförs tre gånger per år särskilda ”tjejkvällar”. Kvinnor inom RKK:s upptagningsområde (ca: 20-30 mils radie) som ansökt om att få antagningspröva bjuds in och får information om antagningsprövningen. Mellan 40 och 50 kvinnor brukar komma. På plats finns befäl, värnpliktiga och Försvarsmaktens skolinformatörer. Informationskvällen börjar med en information på ca: 40 minuter om antagningsprövningen. Kvinnorna delas sedan in i mindre grupper och får information om militärtjänsten från officerare, skolinformatörer och värnpliktiga. Under informationskvällen får de också möjlighet att pröva styrketestet. Det ger de kvinnor som behöver det möjligheten att träna upp styrkan inför antagningsprövningen. 33,3 procent av de antagningsprövande vid RKK angav att de deltagit i informationsaktivitet för tjejer (Pliktverkets mönstringsenkät, hösten 2005).

Pliktverkets regionkontor i Stockholm – ”Tjejdagar”

Vid kontoret i Stockholm (RKS) genomförs ett par gånger per år informationsdagar för kvinnor. Informationstillfällena liknar till stor del den information som genomförs vid regionkontoret i Kristianstad med den skillnaden att det är Försvarsmaktens Rekryteringscentrum som ansvarar för genomförandet. Rekryteringscentrum lånar Pliktverkets lokaler och personal från Pliktverket finns med. Inskrivningsförrättare informerar om antagningsprövningen och det ges möjlighet att pröva styrketestet. Syftet med informationsaktiviteten är att förbereda kvinnorna inför antagningsprövning och lumpen. 42 procent av de antagningsprövande vid RKS angav att de deltagit i informationsaktivitet för tjejer (Pliktverkets mönstringsenkät, hösten 2005).

Information inom ramen för Lumpensamarbetet

Pliktverket deltar tillsammans med Försvarsmakten, Styrelsen för psykologiskt försvar och Krisberedskapsmyndigheten i Lumpensamarbetet. Samarbetet innebär att under ett gemensamt idékoncept informera ungdomar om totalförsvaret, mönstring/antagningsprövning och värn- och civilplikt. Informationen når ut till ungdomarna via webben (Lumpen.nu), skolinformatörer, mässor/event och trycksaker. Vi redovisar här de olika kanalerna och hur målgruppen tar emot informationen.

Broschyren Lumpen

Under det år ungdomarna fyller 17 år sänds broschyren Lumpen ut till hela åldersgruppen. Broschyren ger en översiktlig information om totalförsvaret, mönstringen och om värn- och civilplikt.

I den mönstringsenkät som genomförts vid mönstringen på Pliktverkets samtliga kontor under våren 2006 framkommer att 84,8 procent (72 personer) av de kvinnor som antagningsprövar och som besvarat enkäten har läst broschyren. 22,4 procent (19 personer) läste den noggrant. 68,1 procent (49 personer) av kvinnorna angav att de blev mer positiva till att göra lumpen efter att ha läst broschyren (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006).

I läsvärdesundersökningen för 2005 års broschyr framkom att 82 procent av kvinnorna som besvarade enkäten (541 personer) sparar broschyren och 78 procent (515 personer) pratade med kompisar om broschyren eller webbplatsen Lumpen.nu. 57 procent (376 personer) av kvinnorna kände sig mer förberedda inför en eventuell antagningsprövning efter att ha läst materialet. 44 procent (290 personer) kan tänka sig att antagningspröva för att få göra lumpen (Lumpen läsvärdesundersökning, Lunar research, 2005).

Broschyren Lumpen tjej

Lumpen tjej är en broschyr som kvinnorna kan beställa från Pliktverket eller få på mässa eller event. Beställningar kommer ofta in efter utskick av broschyren Lumpen.

I Pliktverkets mönstringsenkät framkommer att 86,2 procent (56 personer) av kvinnorna har tagit del av informationen i Lumpen tjej. På frågan: ”Var informationen i Lumpen tjej viktig för dig?” har 73,2 procent (41 personer) angett att de tycker det. På frågan om varför informationen upplevdes som viktig var det möjligt att svara med fritextsvar. Motiv som återkommer är: ökad förståelse, gav insikt, trygghet och stöd och fakta. Lumpen tjej är också den informationskälla som kvinnorna rankar högst på frågan vilket informationsmaterial de tagit del av. 46 kvinnor angav det alternativet (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006).

Broschyren Lumpen mönstring

Lumpen mönstring är den informationsbroschyr som de som kallas till antagningsprövning/mönstring får tillsammans med sin kallelse. Broschyren innehåller information om mönstringsdagen. Av de kvinnor som besvarade enkäten hade 94,1 procent (80 personer) läst broschyren och av dem hade 70,6 procent (60 personer) läst den noggrant. Av kvinnorna som läst broschyren angav 78,8 procent (63 personer) att informationsbroschyren varit till hjälp under dagens mönstring (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006).

Mässor och event

Pliktverket deltar i en rad mässor och event. Dels är det utbildningsmässor som äger rum under höst- och vårterminerna men också andra typer av evenemang där ungdomar samlas. Inom ramen för Pliktverkets projekt för att nå ut med information till ungdomar med utländsk bakgrund, medverkar Pliktverket på en rad event. Exempelvis har Pliktverket under det senaste året varit med på

boxnings-SM, Fitja-festivalen, Ung-08 och Basket-SM. I mönstringsenkäten har 5,8 procent (11 personer) av de antagningsprövande kvinnorna angett att de besökt Pliktverket vid mäsas eller event (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006).

Skolinformatörer

Pliktverket samarbetar med Försvaretsmakts Rekryteringscentrum och är med och utbildar Försvaretsmakts skolinformatörer. Skolinformatörerna arbetar i par, en kille och en tjej, och reser runt till gymnasieskolor landet över och informerar om totalförsvaret, mönstring/antagningsprövning och lumpen. Skolinformatörerna informerar om Pliktverkets verksamhet och ger kvinnor information om möjligheten att antagningspröva. 4,7 procent (9 personer) av kvinnorna som antagningsprövade under våren 2006 angav att de fått information av skolinformatörer (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006).

Lumpen.nu

Lumpensajten och communityn Luckan kommer på en andra plats när kvinnorna får frågan vilken information de tagit del av före antagningsprövningen. 23,2 procent (44 personer) av de antagningsprövande kvinnorna anger att de varit inne på webbplatsen för att söka information (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006). I den av Lunar researchs genomförda läsvärdesundersökning av broschyren Lumpen, finns också frågor om Lumpen.nu. Av de som besvarat Lunar researchs läsvärdesundersökning har 14 procent (92 personer) av kvinnorna varit inne på webbplatsen. 66 procent (61 personer) av kvinnorna som besökt sajten anger att sajten gav dem nyttig kunskap om Lumpen. 51 procent (47 personer) angav att sajten innehöll tillräcklig information om vilka utbildningsalternativ som finns i lumpen. 51 procent (47 personer) angav också att de hittat den information de sökte på sajten. På frågan om de pratat med kompisar om broschyren Lumpen och sajten Lumpen.nu angav 78 procent (515 personer) av kvinnorna att de gjort det (Lumpen läsvärdesundersökning, Lunar research, 2005).

Försöksverksamhet – information till kvinnor

Pliktverkets regionkontor i Östersund – Särskild inbjudan till kvinnor

I november/december 2005 genomförde Pliktverkets regionkontor i Östersund ett försök med att bjuda in kvinnor till antagningsprövningen. Inbjudan skedde genom riktade utskick och de som bjöds in var 1613 kvinnor bosatta i Umeå, Örnsköldsvik, Härnösand och Sundsvall. Anledningen till att Pliktverket valde dessa kommuner var att vi ville ha en så låg tröskel som möjligt vad gällde resor till regionkontoret i Östersund. De valda orterna har goda kollektivtrafikförbindelser med Östersund. Av de inbjudningar som gick ut fick Pliktverket in 26 ansökningar. Fem har antagningsprövat och blivit inskrivna och fem väntar på att få antagningspröva.

Pliktverkets regionkontor i Karlstad – ”Tjejdag” bred annonsering

I maj 2005 anordnade regionkontoret i Karlstad en informationsdag för kvinnor. Försvaretsmakten medverkade och visade upp materiel. Inför informationsdagen försökte Pliktverket nå ut till ”kvinnorna” via bred annonsering. Informationsdagen var ett försök och syftade till att informera kvinnorna om möjligheten till antagningsprövning, lumpen och ge dem en bild av vilka krav som ställs.

Annonsering för evenemanget gjordes i tidningen Chili, affischer skickades ut till studieväglare på gymnasieskolor över hela Värmland samt till Mariestad. Annonsering skedde också på ungdomssajten Lunarstorm. Totalt kom 12 kvinnor. Anledningen till att Pliktverket vände sig till Mariestad var den att Pliktverket ville se om det var möjligt att få kvinnorna att resa en längre sträcka för att få information om möjligheten att antagningspröva.

Brister i informationen till kvinnor

I den mönstringsenkät som genomfördes vid Pliktverkets mönstringskontor under våren 2006 angav 85,1 procent (63 personer) att de fått tillräcklig information före antagningsprövningen (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006). Studierna visar också att det finns brister i informationen före antagningsprövning och inryck.

Kvinnorna efterfrågar mer information om befattningar och vilka fysiska krav som gäller till olika befattningar. Befattningsbeskrivningarna anses allmänt som bristfälliga. Kvinnorna saknar också information om hur det är att vara kvinna i lumpen. Även befäl som intervjuats ger uttryck för att tjejerna vet för lite när de rycker in (Nyqvist-Björk, 2006).

Kommentarer i Pliktverkets mönstringsenkät visar att flera av de kvinnor som besvarat enkäten önskar mer information om vilka krav som ställs vad gäller fysisk styrka och kondition vid antagningsprövningen. Flera efterlyser också mer information kring vad befattningarna innebär för att kunna acceptera de befattningar de erbjudits under antagningsprövningen (Pliktverkets mönstringsenkät, våren 2006).

ANALYS, SLUTSATSER OCH DISKUSSION

Analys

Det är i många fall inte de personliga egenskaperna som avgör om en kvinna slutför sin utbildning eller inte. Redan idag har det visat sig att de kvinnor Pliktverket tar ut oftast har de personliga egenskaper som kan antas ha en positiv påverkan på utbildningsresultatet. Det verkar snarare vara de yttre omständigheterna, som att hålla sig skadefri, stöttningen hemifrån och hur väl man tas emot på förbandet, både när det gäller bemötandet från killarna i plutonen och från befälen som avgör om den kvinna som Pliktverket har tagit ut kommer att fullfölja sin utbildning eller inte.

Om man ska sammanfatta resultatet av den pilotstudie som genomförts inom ramen för projektet Fler kvinnor i totalförsvaret skulle man kunna göra det med tre ord: envishet, fysisk förmåga och anpassningsförmåga. Det är alltså de här egenskaperna som visat sig vara viktiga och avgörande för om en kvinna kan anses som lämplig för en militär utbildning eller inte. Det här kan tolkas som att om man som kvinna bara vill tillräckligt mycket, är i god fysisk form och dessutom kan anpassa sig till den för kvinnor ovana och speciella situationen det är att göra lumpen, så går det att klara av det (Nyqvist-Björk, 2006).

Den höga andelen avgångar – både bland män och kvinnor – pekar på en oförmåga hos Försvarsmakten att ta emot de värnpliktiga. Psykiska eller psykosociala skäl samt problem med muskler, leder, skelett och andra skador är de främsta orsakerna till avgång bland kvinnorna. Om utbildningen lades upp på ett annat sätt så att skador under utbildningen minskade skulle antalet kvinnor som fullföljer utbildningen troligtvis öka. Att vara skadefria är en faktor som starkt påverkar om den påbörjade utbildningen också kommer att avslutas. Många kvinnor tror också att om de fått hjälp, i första hand i form av stöd, så hade de kunnat avsluta sin utbildning.

Informationens betydelse

Bilden av Försvarsmakten i samhället i stort påverkar möjligheten att intressera kvinnor för värnplikt. Risker är uppenbara att det med rubriker i media om sexuella trakasserier och hög skaderisk skapas en negativ spiral där allt färre kvinnor söker sig till Försvarsmakten. Försvarsmakten framstår inte som en attraktiv arbetsgivare för målgruppen.

Att utifrån de förutsättningarna argumentera för att fler kvinnor ska söka sig till Försvarsmakten sätter Pliktverket i en besvärlig situation. Bilden som målas upp före antagningsprövning och inryck måste vara förankrad i den verklighet som möter kvinnorna när de rycker in, annars blir Pliktverket inte trovärdig som avsändare av informationen.

Den information vi i dag sänder ut till målgruppen tas emot på ett bra sätt men det finns brister. De resultat vi har visar på ett informationsbehov kring befattningar och om de fysiska krav som gäller för de olika befattningarna. Den informationsverksamhet som vänder sig till de som ansökt om att få antagningspröva och som äger rum vid mönstringskontoren i Stockholm och Kristianstad har därför ett värde hos målgruppen. Vid informationstillfällena får de mer information om vilka krav som ställs vid antagningsprövningen och får på så sätt möjlighet att träna upp sin fysik och öka chansen att få den befattning de önskar.

Att 44 procent av kvinnorna kan tänka sig att göra lumpen enligt Lumpen läsvärdesundersökning är en siffra som saknar täckning om vi jämför med intresset som uppmäts vid Pliktverkets försöksverksamhet i Östersund och Karlstad under 2005. Sanningen är troligtvis att lumpen är EN sak de kan tänka sig att göra efter gymnasiet men att det samtidigt finns MÅNGA saker de kan tänka sig att göra. Lumpen ligger inte i topp på den listan.

De informationsinsatser vi i dag genomför före antagningsprövningen kan därför bedömas tillräckliga för den grupp kvinnor som har ett genuint intresse och vill göra lumpen. Informationsinsatserna övertygar dock inte de tveksamma eller de som ”kan tänka sig att göra lumpen” och där lumpen konkurreras ut av andra alternativ. För att nå de kvinnor som är öppna för lumpen och som samtidigt har förutsättning att göra lumpen krävs mer riktade informationsinsatser gentemot målgruppen.

Slutsatser

Frågorna vi har ställt oss i den här studien är:

- Vilka personliga egenskaper har de kvinnor som fullföljer utbildningen?
- Vilka yttre omständigheter påverkar deras förmåga att fullfölja utbildningen?

Personliga egenskaper har vi definierat som intressen, motiv, hälsa och personlighet. Med yttre omständigheter menar vi utbildningsförhållanden under värnplikten, trygghetgivare, information före mönsterringen samt familje- och studiebakgrund.

I studien har vi utgått från en hypotes om att det finns en samstämmighet inom gruppen kvinnor som fullföljer sin utbildning vad gäller deras personliga egenskaper och de yttre omständigheter som påverkar dem.

Fakta som lagts fram i studien bekräftar vår hypotes. Vi anser oss ha hittat ett antal personliga egenskaper och yttre omständigheter som kan antas påverka om en kvinna kommer att fullfölja den militära utbildning hon har tagits ut till.

Personliga egenskaper:

- Fysiskt aktiv, idrottar
- Van vid att umgås med killar
- Social
- Viljestark och självsäker
- God självkänedom
- Kan säga ifrån och är tydlig, står för sin åsikt
- Vill göra något annorlunda, spännande eller kul
- Ser lumpen som en utmaning
- Förmåga att anpassa sig

Yttre omständigheter:

- Föräldrar med eftergymnasial utbildning
- Grundskolebetyg som är högre än genomsnittet
- Går eller har gått en studieförberedande utbildning på gymnasiet
- Höga betyg i praktiska, tekniska och fysiska ämnen

Kvinnor som kan beskrivas med de uppräknade personliga egenskaperna och som dessutom stämmer in på de identifierade yttre omständigheterna har, enligt studien, goda förutsättningar att klara antagningsprövningen, bli uttagna och dessutom fullfölja sin utbildning.

Lumpen-Lisa, den optimala lumpartjejen

Pliktverkets uppgift är att ta ut de kvinnor som har bäst förutsättningar att klara lång grundutbildning, både fysiskt och psykiskt. Vem är hon då, den där optimala lumpartjejen, hon som har de rätta personliga egenskaperna? Och vilka yttre omständigheter och faktorer kan vara avgörande för att hon ska fullfölja den utbildning hon blir uttagen till? Låt oss presentera Lumpen-Lisa.

Med utgångspunkt i Ungdomsbarometerns sju olika livsstilsgrupper identifierar vi Lumpen-Lisa som Ambitiösa Anna med drag av Sportige Stefan, helt enkelt en ambitiös och äventyrlig ung kvinna med ett gediget sportintresse. Lisa, i vår version, har också tydliga drag av den generation hon tillhör – Generation I eller MeWe-generationen. För att levandegöra bilden av Lisa har vi valt att beskriva henne i en fiktiv intervju.

Lisa, 18 år:

- Lumpen känns som en utmaning!

Aldrig har valfriheten för ungdomar varit större – oavsett om det gäller långsiktiga framtidsplaner, fritidsintressen eller nöjen. Resor och äventyr lockar samtidigt som studier är en förutsättning för en tryggad framtid. Lisa, 18 år, står inför ett vägskäl: äventyr eller studier.

Lisa läser naturvetenskapliga programmet på gymnasiet. Hon får ofta höra att hon är duktig och smart. Ambitiös. Hennes fritid består av en massa olika aktiviteter: handbollsträning, kompisar, fester. "Allt som är kull!" som Lisa själv säger. Hon har alltid varit fysiskt aktiv, en riktig tävlingsmänniska. Gymnastik började hon med redan som femåring och efter det har aktiviteterna avlöst varandra: scouting, ridning och fotboll. Just nu är det handbollen som gäller. Hon har bestämt sig för att satsa helt och fullt och siktar på att ta en ordinarie plats i A-laget.

Vi träffar henne på ett fik, i pausen mellan skolan och träningen. Vi pratar om framtiden. Lisa har helt klart för sig vad hon vill med sitt liv.

- Det är väl klart att jag ska plugga vidare! säger Lisa. Det är ju självklart! Utan utbildning kommer man ju ingen vart här i livet, resonerar hon.

Lisa tar en snabb titt på mobilen som ligger bredvid henne på bordet. Mobilen ger ifrån sig ett lågt brummande läte. Ett SMS. Lisa tar upp mobilen, läser, fnyser till och samtidigt som hon snabbt svarar på meddelandet fortsätter hon:

- Jag menar, vad ska man göra om man inte pluggar vidare då? Jag har ju liksom ingen lust att sitta i kassan på lca resten av livet.

Trots att hon har framtidsplanerna klara för sig saknas några detaljer i hennes planering: vilken utbildning hon ska välja.

- Det känns som att det inte spelar så stor roll vad man läser. Bara ATT man läser. Alltså, det finns ju hur många som helst ute i arbetslivet som har dubbla examen och en massa erfarenhet – och trots det går arbetslösa.

Lisa funderar en stund.

- Ska jag plugga vill jag nog läsa något som ger någonting, inte bara en utbildning. Jag vill liksom utvecklas som människa också. Jag har faktiskt funderat på att läsa juridik. Det verkar kul. Vi konstaterar att det faktiskt är ganska svårt att komma in på juristutbildningen. Lisa är medveten om det.

- Mina betyg räcker, konstaterar hon självsäkert. Jag har MVG i de flesta ämnen. Ja, utom i matte då.

Studietraditionen har hon med sig hemifrån. Lisas båda föräldrar har akademisk utbildning.

- Pappa tycker att jag ska bli något inom det militära, som farfar.

Lisa tittar ut genom fönstret och tar en försiktig liten klunk av latten. Jag har faktiskt funderat på det, att göra lumpen alltså, fortsätter hon. Jag tror att det kan vara en bra merit, oavsett vad jag vill göra i framtiden. Det känns som en utmaning. Att se vad man går för. Jag fick en broschyr från försvaret förra året. Den var

snygg, så jag sparade den faktiskt. Det stod en massa om lumpen i den.

Flera av Lisas kompisar ska åka utomlands. Någon ska jobba som au-pair i London, en annan ska åka till Israel och jobba på kibbutz och en tredje har sparat pengar för att kunna luffa runt i Asien några månader tillsammans med pojkvännen.

- Visst skulle det vara kul att åka utomlands, säger Lisa. Men jag vet inte... det känns inte så himla lockande just nu. Världen finns ju kvar, liksom, även om jag skulle göra lumpen. Jag tror faktiskt att det är minst lika äventyrligt att göra lumpen som att åka jorden runt med en rygsäck på ryggen.

Lisa är övertygad om att hon skulle klara av att tillhöra en minoritet. Att vara enda tjejen bland en massa killar ser hon inte som något problem. Hon tror att det militära livet skulle passa henne.

- Jag har nog alltid varit lite av en pojkflicka. Gillar att klättra i träd och så. Lisa tystnar och funderar:

- När jag tänker efter har jag nog typ lika många killkompisar som tjejkompisar. Lisa fortsätter:

- Det här med manligt och kvinnligt känns inte så himla viktigt. Det känns som att det var mer förr som det var ett problem. Då skulle man ju som tjej stå vid spisen och slava. Den bilden känns faktiskt ganska mossig idag. Så är det ju faktiskt inte längre. Vi är ju människor, oavsett vilket kön vi råkar ha. Som tjej har jag samma rättigheter som killarna. Jag tänker liksom inte på min omgivning som tjejer eller killar, svarta eller vita. De är medmänniskor helt enkelt.

Lisa sträcker sig efter väskan och plockar upp ett papper. Det är ansökan om antagningsprövning.

- Jag var på någon sån här utbildningsmässa häromdan. Försvaret var där och stod i en monter och delade ut information. Ja, och så kunde man prata med någon som gjort lumpen. Skolinformatör tror jag de kallades. Man kunde testa muskelstyrkeprovet också. Det som man gör när man mönstrar. Det var hur lång kö som helst.

Hon skrattar till vid minnet.

- Alltså jag fattade ju inte hur man skulle dra i den där grejen. Hur dålig teknik som helst. Jag drog bara en tvåa. I och för sig en stark tvåa, men ändå. De som jobbade där sa att det var bra – för att vara en tjej. Känns inte som att jag är nöjd med det. Jag ska skicka in den här blanketten och så ska jag i alla fall mönstra. Jag får se om jag gör lumpen. Det beror på hur det går i mönstringen.

Mobilen brummar till igen. Ännu ett meddelande. Lisa läser meddelandet och börjar sen packa ihop sina saker.

- Jag måste gå nu. Jag har en kompis som väntar. Vi ska iväg och träna. Vi brukar köra lite styrketräning innan handbollsträningen drar igång. Kanske ska träna ännu mer styrka framöver. Med tanke på mönstringen, ler Lisa.

Kort om Lisa:

Familj:
Mamma, pappa och storebror

Pluggar:
Naturvetenskapliga programmet

Bra på:
att jonglera

Dålig på:
Matte! ...och att förlora

Gillar:
att vara med kompisar, träna

Framtiden:
plugga juridik, kanske göra lumpen

Motto:
Ingen kommer ihåg en tvåa

Diskussion

Behovet av kvinnor inom Försvarsmakten ökar. I rapporten refererar vi till flera studier som visar att kvinnor har en viktig funktion att fylla i internationella insatser världen över. Samtidigt har Försvarsmakten svårt att öka antalet kvinnliga officerare. Den rekryteringsbas som Försvarsmakten har att förfoga över är de kvinnliga värnpliktiga som gör värnplikt utifrån frivillighet. Att avgångarna är höga bland de värnpliktiga är därför oroande. Försvarsmakten behöver bli bättre på att ta hand om de värnpliktiga på ett sådant sätt att de ”håller” genom hela utbildningen. Försvarsmakten måste också framstå som en attraktiv framtida arbetsgivare för de kvinnliga värnpliktiga.

Pliktverket bör arbeta mer aktivt vid mönstringen för att hitta fysiska skador som kan innebära problem vid utbildningen. Vikten av riskerna med att ”mörka” tidigare skador bör betonas under mönstringen. Vidare kan Pliktverket arbeta fram verktyg för att kunna ta fram skadeprognoser för olika befattningar. Det bör vara möjligt att visa på att vissa befattningar är mer eller mindre olämpliga utifrån tidigare skador och att utifrån den informationen ta fram skadeprognoser bör vara möjligt. Att ge kvinnorna råd och tips om hur de förebygger skador under utbildningen kan också vara en framkomlig väg. En sådan rådgivande funktion bör även vara till nytta för utbildande befäl.

För att nå framgång i rekryteringen av kvinnor kan Pliktverket och Försvarsmakten lära av polisen. I mitten av 80-talet var andelen kvinnliga poliser tio procent. Idag är de dubbelt så många och om några år förväntas de vara ännu fler. Av dem som togs in till polishögskolan förra året var fler än fyra av tio kvinnor. Till tidningen Resurs säger Ivar Eriksson, byråchef vid Rikspolisstyrelsen, att den här framgången beror på en medveten satsning. ”Utmaningen har varit att öka andelen kvinnor utan att sänka kraven och det har vi lyckats med”, menar Eriksson. Inom polisen har man arbetat en hel del med de egna fördomarna, något som kan vara en bidragande faktor till framgången. Inom polisen tycker man att det är viktigt att göra alla som arbetar med urval medvetna om sina egna fördomar.

Kommissarie Marie Andersson, chef för polisrekryteringen vid Rikspolisstyrelsen, menar att det inte räcker att bara öka andelen kvinnliga studerande, man måste också skapa en miljö där kvinnorna är välkomna:

”Det hjälper inte att ösa in tjejer om man inte tar hand om dem som redan finns på plats. Därför är det viktigt att hela tiden arbeta parallellt, att ta tag i trakasserier men också visa att man verkligen vill ha in fler kvinnor och att detta inte görs för att vara politiskt korrekt.”

Försvarsmakten, på samma sätt som polisen, har en lång historia och tradition att falla tillbaka på. De båda organisationerna har alltid bestått av i huvudsak män. Inom polisen menar man idag att det inte är något skäl till att utestänga kvinnor från vissa tjänster. Ivarsson säger till Resurs:

”Det som gör att de idag utestängs är istället värderingar, historiska mönster och manliga strukturer. Det är oftare sådant som faller utslag i den här diskussionen än sakliga grunder. Det gäller helt enkelt att passa på sina egna fördomar.”

I ”Värnpliktiga kvinnor i fokus” (Atterling m.fl., 2001) ger författarna förslag på en rad konkreta åtgärder som skulle kunna bidra till att fler kvinnor ansöker om antagningsprovning och sen slutför sin utbildning. Trots att flera år har gått sedan förslagen lades fram har varken Pliktverket eller Försvarsmakten vidtagit några av de åtgärder som föreslagits. Förslagen, om än något anpassade, är lika aktuella idag som de var då.

Förslagen i urval:

- Förbättra urvalsprocessen så att man tar bättre hänsyn till om det är en man eller kvinna man ska mönstra

- Utbilda personalen för att på så sätt påverka och medvetandegöra grundläggande värderingar om manligt och kvinnligt
- Aktivt ta del av de utvärderingar och uppföljningar om kvinnors situation i försvaret som tas fram
- Utvärdera nuvarande fysiska tester under månstringen. Införa andra mätmetoder för uthållighet och styrka.
- Informera om skaderisker och hygieniska förhållanden i samband med den medicinska prövningen. Ge råd om träning.
- Ta fram en urvalsmanual för den psykologiska prövningen som är mer anpassad till kvinnor.
- Erbjud uppföljande samtal med psykolog för de kvinnor som under utbildningen funderar på att eller har bestämt sig för att avbryta.
- Samverka med Försvarmakten och andra myndigheter och organisationer om frågeställningar som gäller kvinnor i försvaret.

Utifrån vår analys och de slutsatser vi har redovisat här i rapporten och de förslag som presenterades av Atterling m.fl. föreslår vi fortsatt arbete i ett antal delprojekt. Delprojekten kommer bland annat att titta närmare på:

- Information om lumpen

Hur kan vi förändra informationen så att fler kvinnor väljer att antagningspröva? Hur får vi kvinnor som har bäst förutsättningar att klara lumpen att anmäla sig till antagningsprövning? Delprojektet ska titta närmare på den bild av lumpen och försvaret som berörda myndigheter förmedlar i olika sammanhang.

- Medicinska och psykologiska urvalsmetoder

Vilka eventuella förändringar bör vi införa i våra urvalsmetoder för att kvinnor inte ska diskrimineras? Behöver vi införa andra mätmetoder, exempelvis för att mäta smidighet, uthållighet och styrka? Delprojektet har till uppgift att titta närmare på våra urvalsmetoder, både de psykologiska och de medicinska.

- Utbildning och attityder

Vilka värderingar och attityder finns i Pliktverkets organisation? Delprojektet ska kartlägga personalens attityder till kvinnor i försvaret. I vilken form och i vilken omfattning behöver Pliktverkets personal utbildas i genuskunskap? Delprojektet ska också titta på vilka eventuella utbildningsinsatser som kan vara aktuella.

- Samverkan med Försvarmakten

Ett väl fungerande samarbete med Försvarmakten är en kritisk framgångsfaktor för projektet. Samverkansformerna mellan myndigheterna i den här frågan behöver formaliseras. Projektet föreslår bland annat att ett nätverk med regelbundna träffar bildas. Nätverkets uppgift ska vara att bevaka frågor som rör kvinnor i försvaret. Delprojektet ansvarar för kontakten med Försvarmakten och övriga aktuella utbildningsanordnare.

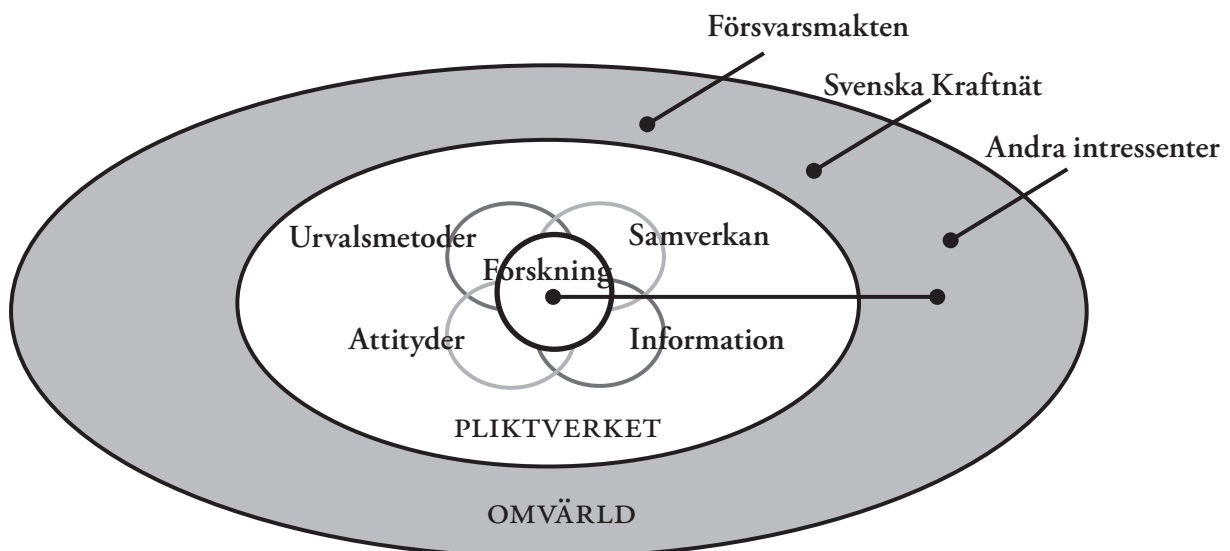
- Forskning

Det finns fortfarande faktorer som inte är undersökta och områden som inte är kartlagda när det gäller kvinnor i försvaret. Fler frågor om målgruppen är ännu obesvarade och fler kunskapsluckor kommer med största sannolikhet att identifieras under projektets fortsatta arbete. Delprojekt Forskning har till uppgift att fånga upp och på ett vetenskapligt sätt bedriva forskning kring de frågeställningar som övriga delprojekt identifierar. Eventuellt kommer ett samarbete att inledas med Karlstads universitet eller någon annan institution.

Förslag till projektorganisation

Att öka andelen kvinnor i totalförsvaret på lång sikt genom att se över information, attityder och rutiner på Pliktverket är inget arbete som kan bedrivas i projektform vid sidan av det normala linjearbetet. Det här är en fråga som måste genomsyra större delen av det arbete som vi genomför på Pliktverket. Med en traditionell projektorganisation tror vi att projektet kan ha svårigheter att nå framgång. Istället föreslår vi en mer flexibel organisationsform, där de olika arbetsgrupperna/delprojekten arbetar skilt från varandra, men givetvis mot samma övergripande mål. I de fall där delprojekten berör varandra eller arbetar med frågor som har en direkt koppling till varandra ska det kunna vara möjligt att arbeta gemensamt med sakfrågan. Det finns alltså inte en projektledare som har det övergripande ansvaret, utan istället en grupp av delprojektledare som, vid behov, kan träffas för att diskutera gemensamma frågeställningar.

Sammanhållande för hela projektet, och den röda tråden, blir delprojekt Forskning. Forskningsprojektet ska ansvara för att ta hand om och bena ut frågeställningar som kräver mer efterforskning. Alla delprojekten ska kunna komma med förslag och uppdrag till forskningsprojektet på områden som behöver belysas ytterligare. Delprojekt Forsknings uppdrag blir att genomföra själva studien, exempelvis med hjälp av djupintervjuer eller enkätfrågor och att sedan återrapportera resultatet till delprojekten.

Schematisk bild över tänkt projektorganisation

Om det här förslaget till arbetsmetod och projektform är det mest effektiva bör vi utreda närmare

Det är viktigt att de inom Pliktverket som ska arbeta i det här projektet känner ett engagemang för frågan. Ett genuint engagemang anser vi är viktigare än vilken profession man representerar. När projektet ska bemannas ska intresse väga tungt.

Risikanaly

Pliktverket genomgår just nu en stor förändring. En del kommer att förlora sina jobb och en del kommer att få ändrade arbetsuppgifter. För att kunna driva ett projekt som Fler kvinnor i totalförsvaret med framgång krävs engagerade medarbetare och en organisation som kan ta emot de förslag som projektet kommer fram till. Utifrån den bakgrunden bedömer vi att ambitionsnivån i projektet till en början måste stå i proportion till det organisationen klarar av, både när det gäller tid och ekonomi. Ett projekt av det här slaget bedömer vi får svårt att nå framgång om de resurser som behövs inte finns och om personalen inte känner fullt engagemang i frågan. Vi tror att ambitionsnivån för hösten 2006 kommer att vara relativt låg och att vi förhoppningsvis kan höja ambitionsnivån och arbetstakten eftersom.

KÄLLOR

- Atterling, Susanne, Cadova, Vera, Nises, Robert och Rosmark, Börje. 2001. Värnpliktiga kvinnor i fokus. Stockholm: Pliktverket
- Berggren, Anders.W. 2002. Undercover operations in No-women's land. Lunds Universitet. Lund: Lunds universitet
- Berggren, Anders W. och Ivarsson, Sophia. 2002. Jakten sätter på Attacken. Stockholm: Försvarshögskolan
- Bjelanovic, Vera. 2004. Fröken Duktig som Fänrik Karsk. Stockholm: Pliktverket
- Blomgren, Ebbe./Lind, Ove. 1997. "Kvinna som man är...". Karlstad: Försvarshögskolan, Ledarskapsinstitutionen
- Carlstedt, Berit. 2003. Vilka kvinnor mönstrar och får en uttagning till plikttjänst? Karlstad: Försvarshögskolan
- FN resolution 1325. 2000. New York: Förenta Nationerna
- Försvarsmaktens personalredovisning 2005. Stockholm: Försvarsmakten
- Försvarsmaktens årsredovisning. 2005. Stockholm: Försvarsmakten
- Handlingsplan för EU för integration av FN resolution 1325. Recommendations for an action plan on the implementation of the UNSCR 1325 in ESDP. 2005.
- Ivarsson, Sophia. 2002. Diskurser kring kvinnor i uniform. Stockholm: Försvarshögskolan
- Kiefer, Anna. 2005. Dagens ungdom – morgondagens affärer. Stockholm: Kairos Future
- Kiefer, Anna. 2006. Parents, pals and partying – things that matters to young Swedes. Stockholm: Kairos Future
- Lagen om totalförsvarsplikt. 1994:1809
- Lunar research. 2005. Lumpen läsvärdesundersökning. Stockholm: Lunar research
- Nyqvist-Björk, Ingela. 2006. Pilotstudie för projektet: "Fler kvinnor i totalförsvaret". Göteborg: Pliktverket
- Näringsdepartementet. 2000:69. Alla lika olika – Mångfald i arbetslivet. Stockholm: Rapport från Försvarsdepartementet
- Olsson, Louise och Tryggestad, Torunn L. (red). 2001. Women and International Peacekeeping. Uppsala: Uppsala universitet
- Pliktverkets mönstringsenkät, Mönstringsenkät - bemötande. Hösten 2005. Karlstad: Pliktverket
- Pliktverkets mönstringsenkät, Information till mönstrande/antagningsprovande. Våren 2006. Karlstad: Pliktverket
- Pliktverket, Pliktverkets informationssystem, Ingvar Ahlstrand. September 2006. Karlstad: Pliktverket
- Rapport från Pliktverket. 2005. Varierande orsaker till att kvinnor avbryter sin grundutbildning. Karlstad: Pliktverket
- Resurs, nr 1 april 2006. Karlstad: Pliktverket

Resurs, nr 2 juni 2006. Karlstad: Pliktverket

Ungdomsbarometern. 2004. Ungdomar, livsstilar & trender 2004. Huvudrapport. Stockholm: Cosmos Media

Weibull, Louise. 2001. "Tjejmönstring" – Lyckad rekrytering eller lockad rekryt? Karlstad: Försvarshögskolan

Weibull, Louise. 2005. Kvinnan på väg in i ledet. Stockholm: Försvarshögskolan

www.regeringen.se, juli 2006

Hittills publicerade rapporter i Pliktverkets rapportserie:

Rapport nr 1, oktober 2002, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att bli polis, de två första åren – En uppföljning av elevernas i kursomgång 00 A studietid vid Polishögskolan i Solna

Rapport nr 2, januari 2003, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att bli polis, aspiranttiden – En uppföljning av aspirantutbildningen för eleverna från kursomgång 00 A vid Polishögskolan i Solna

Rapport nr 3, februari 2003, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att inte bli polis! – En undersökning av orsaker till att elever väljer att lämna polisutbildningen

Rapport nr 4, juni 2003, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att hitta rätt polis! – En beskrivning i siffror av Pliktverkets medverkan i urvalet av sökanden till polisutbildningen 1997-2001

Rapport nr 5, juni 2003: Utvärdering av urval för kriminalvården – En kvalitetssäkring av urvalskriterier

Rapport nr 6, november 2003, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att vara polis!, den första tiden – En uppföljning av poliserna från kursomgångarna 98 A och B vid Polishögskolan i Solna

Rapport nr 7, november 2003: Förbandspsykologi 1972-2002, Litteraturöversikt

Rapport nr 8, januari 2004, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att bli polis!, det första året i yrket – En uppföljning av elevernas från kursomgång 00 A vid Polishögskolan i Solna första år som poliser

Rapport nr 9, mars 2004: Vem klarar tolkskolan? Om urvalsförfarandet i samband med uttagningar till Försvarets tolkskola

Rapport nr 10, mars 2004, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att hitta rätt polis! Andra delen. – En kompletterande beskrivning i siffror av Pliktverkets medverkan i urvalet av sökanden till polisutbildningen 1997-2003

Rapport nr 11, juni 2004, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att vara polis! Efter tre, fyra år... – En andra uppföljning av poliserna från kursomgångarna 98 A och B vid Polishögskolan i Solna

Rapport nr 12, juli 2004, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att hitta framgångs- respektive avgångsfaktorer för polisyrket! – En undersökning av potentiella framgångsfaktorer för polisyrket och en undersökning av orsaker till att elever lämnar polisutbildningen

Rapport nr 13, oktober 2004: Fröken Duktig som Fänrik Karsk – En uppföljning av Pliktverkets studie ”Värnpliktiga kvinnor i fokus”

Rapport nr 14, oktober 2004, Pliktverkets polisuppföljningsprojekt: Att följa upp poliser! – En sammanfattning av Pliktverkets polisuppföljningsprojekt

Rapport nr 15, juni 2005: Sådan är bakgrunden – En beskrivning av ett antal bakgrundsfaktorer hos en grupp polisstuderande

Rapport nr 16, december 2005: Förbandspsykologi – Ett år med förbandspsykologer på S 1

Rapport nr 17, december 2005: Utvärdering av urval för kriminalvården 2 – En uppföljning av urvalskriteriers kvalitetssäkring

Rapport nr 18, september 2006: Fler kvinnor i totalförsvaret – en strategi för Pliktverkets fortsatta arbete för fler kvinnor i totalförsvaret

Rapporterna finns att hämta på www.pliktverket.se

Pliktverket, Karolinen, 651 80 Karlstad
Telefon 0771-24 40 00, www.pliktverket.se

September 2006